

Seijst

Uitgave van het Zeister Historisch Genootschap

2016-III

Open Monumentendag 2016

Iconen en Symbolen

Seijst

*Bulletin ter bevordering van de kennis
van de geschiedenis van Zeist*

ISSN 1383-2867

Verschijnt 4x per jaar.

Jaargang 46 nummer 3. September 2016.

Drukwerk: Drukkerij Gregorius, Utrecht.

REDACTIECOMMISSIE

H. Beudeker, E. de Jonge, D. van de Kamp, mw. Fl. de Vrijer en mw. M. Wage- naar redacteuren, en J.P. van 't Sant, hoofdredacteur.

VORMGEVING

M. Slappendel

REDACTIEADRES

Postadres: Postbus 342, 3700 AH Zeist

E-mail: info@zhg.nl

BIJDRAGEN AUTEURS

Informatie over het aanleveren van kopij:
www.zhg.nl

LEDENADMINISTRATIE

Aanmeldingen van nieuwe donateurs en adreswijzigingen kunnen schriftelijk worden gemeld via Postbus 342, 3700 AH Zeist. Het kan ook via het e-mailadres: info@zhg.nl.

IBAN: NL95 INGB 0003 8403 83

WEBSITE

www.zhg.nl

Legaat of lijfrenteschening:

ANBI-beschikking

nummer 55 537

Open Monumentendag 2016 Ten Geleide

In Nederland wordt voor de dertigste keer Open Monumentendag georganiseerd en gevierd. Mij is niet bekend of Zeist vanaf het eerste moment heeft meegedaan met een eigen invulling voor ons dorp. Wat wel vaststaat is dat dit jaar voor de veertiende keer de Commissie Open Monumentendag Zeist en het Zeister Historisch Genootschap (ZHG) hieraan gezamenlijk aandacht besteden met een vertaling om het landelijk thema in het Zeisterse gestalte te geven. In dit nummer van Seijst ziet en leest u het resultaat van 2016.

Dit jaar staan iconen en symbolen centraal. Afhankelijk van welke definitie je gebruikt en afhankelijk van de interpretatie van de definities geeft dat vele mogelijkheden om Zeist in variatie en rijkdom te presenteren. Zie daarvoor ook de inleiding op het thema Iconen en Symbolen van Ria Efdée.

Voor vele inwoners van Zeist is de icoon van Zeist natuurlijk het Slot Zeist, want wie Zeist zegt, zegt Slot Zeist. Maar bijna even bekend was/is de L-flat. Ooit de grootste galerijflat en ook de meest criminele flat van ons land. Dat is allebei voorbij. Nu is het een Zeister icoon dat 728 huishoudens herbergt en van waaraf je Zeist en de verre omstreken kunt bewonderen.

De symbolen beelden in alle eenvoud vaak belangrijke onderwerpen uit, zoals de eekhoorn op het Gemeentehuis, of de zandloper en omgekeerde toortsen op het Poortgebouw van de Oude Algemene Begraafplaats. Kijk, lees en geniet van de Zeister iconen en symbolen in dit nummer van Seijst.

Het ZHG bestaat dit jaar 65 jaar en ik hoop van harte dat het voor velen van u ook inmiddels een icoon is. De kennis en betrokkenheid van de medewerkers, het grote archief met foto's, prenten, voorwerpen, de lezingen, tentoonstellingen, excursies, het Historisch Café en het blad Seijst staan voor een belangrijke ingang om kennis van de geschiedenis van Zeist te vergaren en verbreiden. Zeker nu we samen met het gemeentearchief gehuisvest zijn en op deelgebieden ook met de andere Erfgoedpartners in Zeist samenwerken.

Ik wens u veel kijk- en leesgenot toe, maar ga vooral ook alles met eigen ogen zien en beleven, op 10 september, de Open Monumentendag van de 'Iconen en Symbolen'.

Flora de Vrijer

Voorzitter Zeister Historisch Genootschap.

Voorwoord

Iconen en Symbolen

Ook dit jaar vraagt de Open Monumentendag weer vanuit een uitdagend en actueel perspectief aandacht voor onze monumenten. Op 10 september 2016, alweer de dertigste Open Monumentendag, staat het thema iconen en symbolen centraal. Dit jaar kijken we daarbij naar monumenten, objecten en beelden die een bijzondere betekenis hebben voor Zeist. Slot Zeist is zo'n icoon waar Zeist ook haar geuzennaam Slotstad aan heeft te danken! Ook het binnenkort geheel gerenoveerde Walkartpark en de vele buitenplaatsen zijn voor Zeist van die iconische monumenten. Walkartpark en Park Molenbosch zijn recent zelfs gehonoreerd door de Provincie Utrecht als Erfgoedparels. Dat is mooi, want zo kunnen we als gemeente Zeist en met andere eigenaren en strategische partners zoals Het Utrechts Landschap onze monumenten in goede staat houden. Monumenten hebben zo ook zelf dus al een iconische waarde en/of een symbolische betekenis. En dankzij de herkenbare vormen in architectuur ben je je bewust van de plek waar je je bevindt. Voor mij als wethouder Erfgoed en Cultuur komt dat erg dichtbij en extra tot leven met het kunstwerk in de vernieuwde gemeentehal vol afbeeldingen met symboliek zoals de uil, eekhoorn, ezel, diamant, eik, lelie en icsaëder of het twintigvlak. En wat te denken van het gewelf van het portaal van het oudere deel van ons

gemeentehuis: met zes ribben rustend op gebeeldhouwde consoles, voorstellende een lezende en een schrijvende man (een klerk), twee uilen en twee pelikanen. De voorstellingen op de consoles symboliseren respectievelijk de wijsheid en de zorgzaamheid. Aan de iconen en symbolen in onze Zeister leefomgeving ontlene we onze identiteit. Ze vormen een verbinding met onze gemeenschappelijke geschiedenis, met onze omgeving en met ons zelf. De Commissie Open Monumentendag Zeist belicht dit jaar een twintigtal iconen-monumenten in onze gemeente: van gemeentehuistoren aan Het Rond tot het theater van de toverlantaarn in de Wilhelminalaan, van de hertenbeelden in het Zeisterbos tot de bevrijdingsbank in Den Dolder.

U als bezoeker van Open Monumentendag wens ik een leerzame, inspirerende en gezellige rondtocht langs de in ons altijd gastvrije Zeist opengestelde monumenten.

Mijn dank gaat uit naar de grote groep vrijwilligers die zich inzet voor het uitdragen van kennis over het Zeister monumentenbestand.

Marcel Fluitman
Wethouder Cultuur

Programma Open Monumentendag

Iconen en Symbolen van Zeist

Ontdek op Open Monumentendag zaterdag 10 september de Zeister monumenten. Kijk uit over Zeist vanaf de toren van de Oude Kerk, vanaf de Gemeentehuistoren en vanaf de Watertoren. Bezoek de Iconententoonstelling in de St.-Josephkerk. Breng een spannend bezoek aan de coulissen van Theater Figi. Luister in het Christiaan Huygens Theater naar verhalen met plaatjes van de toverlantaarn. Hoor de bronzen herten bij de Boswachterswoning in het Zeister Bos hun monumentale geschiedenis vertellen of stap op de fiets naar Den Dolder voor een interessante fietstocht langs monumenten. In het kader van de Nationale Orgeldag biedt Open Monumentendag een orgelestafette aan door organist Willem H. Boog, in een viertal Zeister kerken. Kies je eigen programmaonderdelen!

Open Monumentendag Zeist werkt samen met het Zeister Historisch Genootschap, Idea-Cultuur, Hotel-theater Figi, Slot Zeist, Gilde Zeist, KunstenHuis Zeist en Historische Vereniging Den Dolder.

Tijdens Open Monumentendag kunt u bij twee bibliotheekmedewerkers (zoals u ze nog van vroeger kent) op het plein voor de Openbare Bibliotheek van alles te weten komen over het dagprogramma, monumenten, boeken, monumenten én Zeist. Een goed vertrekpunt dus voor een prachtige en leerzame dag.

10.00 uur

Opening door wethouder Marcel Fluitman in theater Figi, Het Rond 2, met rondleiding achter de coulissen van het theater o.l.v. Theo Ruijs.

10.30 tot 16.00 uur

Doorlopende openstelling van:

- Gemeentehuistoren, Het Rond 1 (mogelijkheid tot beklimming en bezichtiging carillon, met tussen 13.30 en 14.30 uur bespeking en demonstratie door beiaardier P.J. Bremer).

- Bibliotheek Zeister Historisch Genootschap/Gemeentearchief, Het Rond 1.

- Watertoren, Bergweg 24 (mogelijkheid tot beklimming).

- Oude Begraafplaats Bergweg, 21-23, met tentoonstelling dames Walkart.

- Oude Kerk, Eerste Dorpsstraat 1 (rondleiding en beklimming toren o.l.v. Gilde Zeist).

- St.-Josephkerk aan de Rozenstraat 22, met tentoonstelling van Iconen geschilderd door de Zeister kunstenaar Eltjo Limborgh.

- Kerk Broedergemeente aan het Zusterplein 12-12a.

10.30 uur

Kort orgelconcert Oude Kerk, Eerste Dorpsstraat 1, met uitleg, door organist Willem Harold Boog.

11.00 uur

- Toverlantaarnvoorstelling in het Christiaan Huygens Theater, Wilhelminalaan 22.

Rondleiding achter de coulissen van het Figi-theater, Het Rond 2, o.l.v. Theo en Jos Ruijs.

11.30 uur

- Rondleiding langs de Iconententoonstelling in de St.-Josephkerk aan de Rozenstraat 22 door kunstenaar Eltjo Limborgh.

12.00 uur

- Toverlantaarnvoorstelling in het Christiaan Huygens Theater, Wilhelminalaan 22.

- Slot Zeist, Zinzendorfflaan 1, rondleiding door Gilde Zeist.

12.00 uur (tot 17.00 uur)

Maria Christina Kerk, Dolderseweg 123b, Den Dolder open. (gebrandschilderde ramen en tentoonstelling rond het thema Iconen en Symbolen met kunstwerken van Silene van Waveren (keramiek), Nanny Vriens (schilderijen), Ellen Teunissen (foto's) en Sterre Lenore (poëzie/beeldend). De Wereldwinkel is present met Fair Tradeproducten.

12.15 uur

Kort orgelconcert in de Noorderlichtkerk aan de Bergweg 92a.

12.30 uur

Lunchconcert in de Maria Christina-kerk, Dolderseweg 123b, Den Dolder. Italienisches Konzert (J.S.Bach) door pianist Adriaan Plantinga.

13.00 uur

- Historische luister- en fietstocht van ca. 10 km o.l.v. de Historische Vereniging Den Dolder langs de iconen van Den Dolder (o.a. Willem Arntszhoeve (Altrecht), Pleineslaan met Duivendorp, de begraafplaats het Stille Hofje, het station, de gerestaureerde vrijheidsbank). Start met kort lunchconcert om 12.30 uur (zie hierboven).

- Toverlantaarnvoorstelling in het Christiaan Huygens Theater Wilhelminalaan 22.

- Slot Zeist, Zinzendorflaan 1, rondleiding door Gilde Zeist.

13.30 uur

'Spreekende hertenbeelden', bij de Boswachterswoning in het Zeister Bos.

14.00 uur

- Presentatie gerestaureerde Bevrijdingsbank, Dolderseweg in Den Dolder.

- Rondleiding langs de Zeister Iconen van de Oude Begraafplaats, Bergweg 21-23.

- Toverlantaarnvoorstelling in het Christiaan Huygens Theater, Wilhelminalaan 22.

- Lezing over Iconenschilderingen in de St.-Josephkerk aan de Rozenstraat 22 door kunstenaar Eltjo Limborgh.

- Kort Orgelconcert in de kerk van de Broedergemeente, Zusterplein 12-12a.

- Korte lezing in en over de geschiedenis van de L-Flat, Laan van Vollenhove 1095, i.s.m. woningbouwvereniging De Combinatie.

15.00 uur

- 'Spreekende hertenbeelden' bij de Boswachterswoning in het Zeister Bos.

- Toverlantaarnvoorstelling in het Christiaan Huygens Theater Wilhelminalaan 22.

- Lezing over Iconenschilderingen in de St.-Josephkerk aan de Rozenstraat 22 door kunstenaar Eltjo Limborgh.

16.00 uur

- Toverlantaarnvoorstelling in het Christiaan Huygens Theater Wilhelminalaan 22.

- Rondleiding langs de Iconententoonstelling in de St.-Josephkerk aan de Rozenstraat 22 door kunstenaar Eltjo Limborgh.

- Kort orgelconcert in de Oosterkerk, Woudenbergseweg, 44.

Monument van de Maand september

St.-Josephkerk met Iconententoonstelling Eltjo Limborgh. Voor het programma kijk ook op www.geheugenvanzeist.nl.

14 Sept.,

Lezing in de St.-Josephkerk om 20.00 uur daarna rondleiding langs de iconen tot 22.00 uur.

15 Sept.,

St.-Josephkerk open voor een bezoek aan de tentoonstelling. Dhr. E. Limborgh zal hierbij aanwezig zijn om de bezoekers rond te leiden. De openingstijd is van 15.00 tot 17.00 uur.

21 Sept.,

Lezing in de St.-Josephkerk om 20.00 uur daarna rondleiding langs de iconen tot 22.00 uur.

22 Sept.,

St.-Josephkerk open voor een bezoek aan de tentoonstelling. Dhr. E. Limborgh zal hierbij aanwezig zijn om de bezoekers rond te leiden. De openingstijd is van 15.00 –tot 17.00 uur.

Bij een aantal locaties van de Zeister Open Monumentendag 2016 vindt u stempels waarmee u een stempelkaart kunt vullen. Met een ingeleverde volle kaart met correcte naam- en contactgegevens kunt u meedingen naar een aantal prijzen. Stempelkaarten zijn bij alle monumenten en bij de kraam voor de bibliotheek verkrijgbaar. Via een trekking zullen de winnaars worden aangewezen. Zij krijgen persoonlijk bericht. U kunt de kaart op zaterdag 10 september tot 17.00 uur inleveren bij het Historisch InformatiePunt in het gemeentehuis.

Thema Iconen en Symbolen

In de monumentale toren van het Zeister gemeentehuis hangt sinds 1955 een carillon.

(ALLE FOTO'S ZONDER BRONVERMELDING ZIJN GEMAAKT DOOR FLORA DE VRIJER)

Open Monumentendag vertelt elk jaar vanuit een ander perspectief over monumenten. Een monument is een diamant waar je op heel veel verschillende manieren naar kunt kijken. Dit jaar kijken we naar iconen en symbolen in monumenten. Iconen en symbolen zijn twee termen die vaak door elkaar gebruikt

worden. Het zijn allebei aanduidingen voor objecten en beelden met een bijzondere betekenis. Waar iconen nog (enige) gelijkenis vertonen met datgene waarvoor ze staan, is die samenhang er bij een symbool niet meer. 'De molen' kan bijvoorbeeld iconisch zijn als beeld van onze strijd tegen het water. Maar

'de molen' is voor veel buitenlanders niets minder dan het symbool van ons land, van heel Nederland. Die symbolische betekenis staat los van het object zelf en overstijgt de feitelijke betekenis van het begrip molen. Monumenten hebben zelf ook een iconische waarde en/of een symbolische betekenis. Dankzij de her-

kenbare vormen in architectuur ben je je bewust van de plek waar je je bevindt. Ze verbinden ons met onze omgeving.

GEMEENTEHUIS, HET ROND 1

Het Zeister gemeentehuis, ontwerp van architect Jan Stuijinga (1881-1962) is als gebouw een icoon dat symbool staat voor de democratie en gezamenlijkheid in de gemeente. De monumentale toren van het gemeentehuis kunnen we als een symbool zien voor de kracht en macht, maar tevens als een symbolische uitkijkpost die staat voor verdediging en dus voor veiligheid van de gemeente. In de toren hangt sinds 29 oktober 1955 een carillon, gemaakt in de 'Koninklijke Klokkengieterij Petit & Fritsen b.v.' in Aarle-Rixtel, dat regelmatig vrolijke wijsjes over Zeist uitstrooit. Het 35 klokken tellende carillon is er gekomen op initiatief van de stichting 'Het Zeister Carillon'. Het ontwerp van het gemeentehuis in neorenaissancevormen heeft

een sterk Hollands karakter. Aan het monumentale gebouw uit 1908 zijn veel versierende ornamenten te vinden. Ze staan symbool voor begrippen die binnen de muren van het gemeentehuis belangrijk zijn. De haan en de eekhoorn bovenop de geveltoppen aan zuid- en noordzijde staan voor waakzaamheid, respectievelijk spaarzaamheid. De zandstenen ribben in het entreeportaal worden gedragen door beeldhouwde consoles met symbolen voor zorgzaamheid (pelikaan), wijsheid (uil), de registratieve functie (schrijver) en het handhaven van regelgeving (wetsaanwijzer). Ook in de trouwzaal en de oude raadszaal zijn veel ornamenten met symboliek te vinden, evenals in de verschillende gebrandschilderde vensters uit het atelier 't Prinsenhof in Delft. Het gebrandschilderde glas-in-loodvenster uit het trapportaal van het oude gemeentehuis heeft in 2013 een plaats gekregen in de nieuwe publiekshal. Het venster verwijst naar de van de dames Walkart verkregen grond

waarop het gemeentehuis staat (*zie hieronder bij het Walkartpark*). Het moderne deel van het gemeentehuis, dat in 2013 gereed kwam en onder architectuur van Thomas Rau (1960) is gebouwd, heeft een open karakter en toont respect voor de historische structuren.

HIP/ZHG, HET ROND 1

Grenzend aan de publiekshal van het gemeentehuis ligt het Historisch InformatiePunt waar zowel het Zeister Gemeentearchief als het Zeister Historisch Genootschap gehuisvest zijn. Beide zijn een icoon voor de geschiedenis van Zeist. Het publiek kan in het Historisch InformatiePunt terecht met allerlei onderzoeksvragen betreffende de geschiedenis van Zeist.

De haan op de zuidelijke nok van het gemeentehuis staat voor waakzaamheid.

De eekhoorn op de noordelijke nok van het gemeentehuis staat voor spaarzaamheid en verwijst naar de bossen in de omgeving.

In het Historisch InformatiePunt kan iedereen met zijn vragen over de Zeister geschiedenis terecht.

POSTKANTOOR, HET ROND 5

Het oude postkantoor (1911), naar ontwerp van architect Jan Stuiyinga, staat symbool voor de communicatie. De ronde hoektoren is een passend antwoord op de hogere vierkante toren van het schuin er-tegenover gelegen gemeentehuis. Architect Stuiyinga wilde dat het gemeentehuis Het Rond zou blijven domineren. Sinds de sluiting van het postkantoor in 2005 is in het pand een café-restaurant gevestigd waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. De beeldhouwde zandstenen bekroning van de entreepartij vermeldt de oorspronkelijke functie van het pand. Het ontwerp in neo-Hollandse Barokstijl sluit aan bij de 18e-eeuwse gebouwen van het Broeder- en het Zusterplein. Aan de kant van de Tweede Dorpsstraat heeft het middelste venster een neobarokomlijsting met een posthoorn als symbool voor het postbedrijf.

Het voormalige postkantoor met ronde hoektoren sluit architectonisch aan bij het gemeentehuis met vierkante hoektoren.

Detail van de entree van het voormalige postkantoor.

HERMITAGE, HET ROND 7 EN HOTEL-THEATER FIGI, HET ROND 2

Zowel Restaurant Hermitage als Hotel-theater Figi staan symbool voor reislust, eetlust en cultuur. Beide zijn iconen van Zeist. Het uit omstreeks 1770 daterende logement van de Evangelische Broedergemeente is in 1841 door Carl

Christian Ludwig Schneider vervangen. Dit nieuw 'logis' stond aan het Rondeel, de oude naam van Het Rond. Het nieuwe logement heette eerst 'Hôtel Broedergemeente' en later 'Hotel Schneider'. Tot 1935 behoorde het etablissement tot de Broedergemeente. De nieuwe eigenaar veranderde de naam in 'Hotel-Restaurant Hermitage'. Inmiddels

heeft Hermitage geen hotelfunctie meer en heet nu 'Restaurant Hermitage'. (Seijst 2013-II, p.34-35)

Schuin tegenover Restaurant Hermitage heeft Hotel Figi zich vanaf 1919 ontwikkeld tot een hotel met, sinds 1935, een theater. Aan de basis van Hotel Figi ligt de in 1850 door de uit Saksen afkomstige Ludwig Traugott Wünsche (1820-1903) geopende banketbakkerij aan de Lageweg. In 1902 nam George Figi (1863-1947) deze banketbakkerij over en hij breidde hem uit met een winkel en theehuis onder de naam Figi. De winkel was een ontmoetingsplaats voor de Zeister lyceumjeugd en voor studenten uit Utrecht. In 1909 verhuisde het bedrijf naar Het Rond. In 1917 kwam Figi in handen van de familie Ruijs en sinds 1918 is het een hotelbedrijf. In 1919 zijn drie panden, die als banketbakkerij, lunchroom en pension in gebruik waren, een geheel geworden: Hotel Figi. Zowel de theetuin van Figi uit 1918 als de tuin van de Hermitage waren bij het publiek vermaard door de strijkorkestjes die er speelden. In 1925 opende Theo Ruijs sr. (1888-1968) een concertzaal bij 'Groot Hotel Figi' en legde daarmee de fundamenten van het huidige Figi. Na enkele verbouwingen besloot de directie eind jaren tachtig tot totale

nieuwbouw. In 1992 werd het oude Figi gesloopt. Eind 1994 was het nieuwe hotel-theater met bioscoop gerealiseerd: een gebouwencomplex met een karakteristieke interieurstyling op basis van het in Parijs gevestigde vermaarde ontwerpersduo Ravage is in 1995 geopend. In 2009 heeft het bedrijf zijn honderdjarig jubileum aan Het Rond gevierd. (Seijst 2013-II, p.35-36)

GERRITSEN & VAN KEMPEN, KARPERVIJVER 17-29

Het pand van de 'N.V. Nederlandse Fabriek van Gouden en Zilveren Werken Gerritsen en Van Kempen' is in 1931 ontworpen door Jan en Theo (1880-1959) Stuivinga in de stijl van de Amsterdamse School. In de balkonmuur zit een terracottareliëf met de tekst: 'Gerritsen & Van Kempen'. Boven de hoofdentree is een terracottareliëf met het Nederlandse rijkswapen aangebracht. Links van de ingang zit een gevelsteen met de tekst: 'Voor de 2e uitbreiding dezer fabriek werd op 4 juli 1931 deze gedenksteen gelegd door Johannes Albertus Adolf Gerritsen geboren 19 oktober 1921'. Tussen de eerste en tweede bouwlaag zijn hardstenen reliëfs geplaatst met voorstellingen van gereedschappen die gebruikt werden bij de bewerking

van zilver. Het pand is nu in gebruik als bedrijfsverzamelgebouw.

Groene iconen

BIJZONDERE BOMEN

Een boom, geplant bij de geboorte van een kind of bij de bouw van een huis, is aan te merken als 'groene' symboliek. In de gemeente Zeist staat een zestal kroningsbomen. De oudste staat op de Voorheuvel, op de kruising Eerste Hogeweg, Montaubanstraat, Oude Arnhemseweg (voorheen bekend als het marktplein). Het is een koningslinde, geplant op 1 september 1898 ter gelegenheid van de troonsbestijging van koningin Wilhelmina (1880-1962). De jongste kroningsboom staat naast het gemeentehuis op het

De Hermitage heeft zijn wortels in het 'Hôtel Broedergermeente'.

Hotel-theater Figi is in 1919 op deze plek aan Het Rond begonnen.

Het gebouw van Gerritsen & Van Kempen. Op een terracotta reliëf is de firma naam aangebracht.

De Wilhelminaboom op de Voorheuvel vlakbij de kruising met de Eerste Hogeweg met plaquette.

De Kroningslinde voor de ingang van het gemeentehuis met plaquette.

pleintje voor de hoofdingang. De linde is op 15 april 2013 geplant bij de troonswisseling van koningin Beatrix (1938) en koning Willem Alexander (1967). Er zijn toen nog vier kroningslinden in de gemeente geplant: in het Wilhelminapark, aan het Julianaplein (Hoge Dennen), bij de Brede School in Den Dolder, en in Austerlitz op het Dorpsplein. Om alle bomen is een hek geplaatst.

WALKARTPARK, WILHELMINAPARK EN ZEISTERBOS

Het Walkartpark, het Wilhelminapark en het Zeister Bos zijn cultuurlandschappelijke iconen.

Het Walkartpark is een erfenis van de op 2 maart 1904 overleden Marianne Walkart (1824-1904). In haar testament vermaakt zij het overbos van het woonhuis van de familie Walkart aan de Donkerelaan aan de gemeente Zeist onder de voorwaarde dat het tot publieke wan-

deling wordt opengesteld en blijft. Het park, op 24 mei 1905 geopend, krijgt als eerbetoon aan de schenkerster de naam Walkartpark. Hendrik Copijn (1842-1923) uit Groenekan heeft het park ontworpen. Op 19 april 1999 is het Walkartpark erkend als Rijksmonument vanwege de cultuurhistorische en architectonische waarde. De aanleg in de late landschapstijl geeft de illusie te wandelen in een groot bos in plaats van in een relatief klein stadspark. In het park staat een drietal herdenkingsmonumenten: het Monument voor de Gevallenen in de Tweede Wereldoorlog uit 1951, het Joods monument voor de joodse slachtoffers in Zeist uit 2001 en het monument voor de Zeister gevallen in Nederlands-Indië uit 2002. Het Walkartpark wordt in de herfst van 2016 gerenoveerd.

Het Wilhelminapark is een villawijk die grotendeels tussen 1881 en 1910 is aangelegd in een sterrenbos dat oorspronkelijk deel uitmaakte van het Zeisterbos (*zie hieronder*). Naar ontwerp van Hendrik Copijn is de kom in het sterrenbos uitgegraven tot een vijver. Daaromheen ligt een

Beeld van het Walkartpark.

parkachtige structuur. Dit 'Zeister park' is in 1898 Wilhelminapark genoemd naar aanleiding van de troonsbestijging door prinses Wilhelmina (1880-1962). Een huldingscomité zamelde geld onder de burgerij in voor een monument dat op 27 mei 1898 aan de gemeente is geschonken. Het is bij de vijver in het park aan de kant van de Huydecoperweg geplaatst. Het is een rijksmonument, gemaakt in de stijl van de Art Nouveau. Het monument is met verschillende symbolen uitgevoerd: de wapenschilden van Nassau en Oranje, het wapen van Zeist met daarboven een wetboek als symbool van het gezag, een duif als symbool voor de vrede en een bekroning met een rijks- of koningskroon.

Het Zeisterbos is een cultuurbos,

tussen 1730 en 1771 aangelegd in opdracht van de Utrechtse burgemeester Hendrik Verbeek (1707-1788). Het bos dat in 2016 wordt hersteld, maakte oorspronkelijk deel uit van het landgoed Beek en Royen aan de Tweede Dorpsstraat. Het lag aan weerszijden van de Laan van Beek en Royen en de Woudenbergseweg, de zichtlaan van het huis. Het is in 1913 door de gemeente Zeist aangekocht als recreatiegebied en als bouwgrond. Landelijke en lokale protesten in 1914 tegen bouwen-in-het-bos hadden succes: het bos is niet volgebouwd. Als extra attractie zijn door de gemeente het bizonpark en het hertenkamp aangelegd. Bij het Jagershuis was korte tijd een dierenpark. Ook zijn er twee stenen herdenkingsbanken geplaatst. De Pauw van Wieldrechtbank ter herinnering

aan de douairière mr. M.C.H. ridder Pauw van Wieldrecht geboren A.C.A. Voombergh (1828-1913) dateert uit 1915. De Van de Pollbank is in 1930 aan de gemeente geschonken door een comité ingesteld ter gelegenheid van de zeventigste verjaardag van jhr. mr. Frederik van de Poll (1860-1937).

Bij de Boswachterswoning uit 1915, gebouwd in Zwitserse chaletstijl, zijn in 1952 twee holle, zinken hertenbeelden geplaatst. Ze zijn tussen 1849 en 1851 gemaakt door Ludwig Wilhelm Schütz (1805-1874), waarschijnlijk naar een ontwerp van de Duitse beeldhouwer Christian Daniel Rauch (1777-1857). Eén hert heeft op een kunsttentoonstelling in 1849 in Delft gestaan, een ander hert stond op de wereldtentoonstelling in Londen in 1851. De beelden zijn na 1916 in de tuin van het huis Djimat aan de Woudenbergseweg 56-58a in Zeist terecht gekomen dat in 1960 door de KNVB is gekocht. Eigenaresse mevrouw Veder-van Hoboken heeft de herten in 1950 aan de gemeente Zeist geschonken. Na restauratie op de gemeentewerf heeft de gemeente ze in 1952 bij de Boswachterswoning in het Zeister bos geplaatst. Bij een tweede restauratie in 1980 zijn ze van bronskleurige verf voorzien. In 1994 werd Het Utrechts Landschap eigenaar en beheerder van het Zeisterbos en is daarmee eigenaar van de herten. De toestand van de beelden heeft in 2016 een nieuwe restauratieronde gevegd. (info R.P.M. Rhoen, 16 juli 2015)

**Indruk van het
Wilhelminapark.**

Seijst
2016
III-67

De hertenbeelden
zoals ze in 1952 bij de
boswachterswoning
zijn geplaatst.

COLLECTIE ZHG

De hertenkamp bij
het Zeisterbos.

Pauw van Wieldrecht-
bank met plaquette.

Van de Pollbank met
plaquette. Verta-
ling van het Latijnse
opschrift: 'Ter ere van
de uitmuntende en
zeer verdienstelijke
man jhr. mr. Frederik
van de Poll, hebben
vele burgers deze
bank opgericht op
dag zeventien van de
maand maart van het
jaar 1930'.

CHRISTIAAN HUYGENS THEATER, WILHELMINA- LAAN 22

In de villawijk Wilhelminapark ligt aan de Wilhelminalaan 22 een villa, omstreeks 1900 gebouwd. In deze villa heeft Willem Albert Wagenaar (1941-2011) het Christiaan Huygens Theater gebouwd. In dit particuliere theater met ongeveer 50 zitplaatsen worden voorstellingen met toverlantaarns gegeven. De toverlantaarn is in 1659 door Christiaan Huygens (1629-1695) uitgevonden. Tot ongeveer 1900 werden professionele toverlantaarnvoorstellingen met expliciteur, levende muziek, vrolijke, aandoenlijke of bloedstollende verhalen en geraffineerde vertoningstechnieken in theaters aangeboden. De komst van de film heeft daar een eind aan gemaakt. Het Christiaan Huygens Theater werkt met behulp van authentieke lantaarns, platen, verhalen en muziekstukken die tussen 1840 en 1900 zijn vervaardigd. Er is een kleine expositie te bekijken in de foyer. De twee grote lantaarns die worden gebruikt zijn gebouwd in 1870 en 1892. Met name de driedubbele lantaarn van Hughes is uniek in de wereld. De platen zijn vaak Engels, maar ook de Duitse speelgoedindustrie heeft een belangrijke productie geleverd. In de collectie zit ook Frans materiaal, maar dat is nogal primitief. De oudste platen zijn Nederlands en stammen uit het begin van de 18^e-eeuw. Het theater is een bijzonder icoon van Zeist.

Hier is het Christiaan Huygens Theater gevestigd waar voorstellingen met toverlantaarns worden gegeven.

WATERTOREN, BERGWEG 24

De 37,5 m hoge watertoren, een rijksmonument, werd in 1896 voor de Utrechtsche Waterleiding-Maatschappij gebouwd. Hij maakt deel uit van een groep stadswatertorens die een nieuw type reservoirvat hebben: Intze I, een ijzeren reservoir waarvan de druk door een zogenoemde Intze-spant naar de buitenmuren wordt afgeleid. Hierdoor ontstaat een taps toelopende toren met een uitgekraagde reservoirrombouw die de torens al snel de bijnaam 'waterhoofdjes' opleverde. De toren is uitgevoerd in neorenaissancestijl, gekenmerkt door natuurstenen lijsten, hoek- en sluitstenen in combinatie met gele en felrode baksteenornamentiek. In 2005 heeft de toren, toen eigendom van waterleidingmaatschappij Hydron, een grondige restauratiebeurt ondergaan, waarbij

onder andere de inwendige stalen constructie van de toren is gerevisieerd. In 2012 is de watertoren verkocht aan Egbert van Drie jr. Hij is ook eigenaar van de tegenover de toren gevestigde verkeersschool Van Drie op Bergweg 17. Zijn grootvader Frederik van Drie (1900-1978) vestigde zich hier vanuit Nijkerk met

In de watertoren is een herdenkingssteen ingemetseld.

De watertoren is eigendom van Egbert van Drie jr. van de tegenover de toren gevestigde verkeersschool Van Drie op Bergweg 17.

FOTO RIA EFDÉE

De historische situatie van ongeveer hetzelfde punt gefotografeerd (1926).

COLLECTIE OUD SEYST & OMSREKEN

(www.oudseyst.nl)

zijn gezin in 1934. Hij had een poeliersbedrijf. Frederiks jongste zoon begon in 1953 een van de eerste autorijlesscholen van Zeist die later werd overgenomen door zijn zoon Egbert van Drie jr., de huidige eigenaar. Hij zal de komende jaren gebruiken om een herbestemming van de watertoren te realiseren, zodat dit iconisch gebouw functioneel de komende honderd jaar weer aan kan.

staart bijten, vlinders en een zandloper met vleugels. Dat ieder gelijk is in de dood wordt gesymboliseerd door de Bijbelspreuk op het poortgebouw: 'De kleine en de groote is daar en de knecht vrij van zijn heer'. Op de begraafplaats staan interessante grafmonumenten met veel symboliek. Ook de beplanting

met treurbomen bevat symboliek. Veel vooraanstaande Zeistenaren, iconen van Zeist, hebben er hun laatste rustplaats gevonden. Ook de dames Walkart (*zie hierboven het stukje over het Walkartpark*) zijn hier begraven. In het poortgebouw is momenteel een kleine expositie over hen te bezichtigen.

De Oude Algemene Begraafplaats.

OUDE BEGRAAFPLAATS, BERGWEG 21-23

De Oude Algemene Begraafplaats is in 1829-'30 in formele (Franse) stijl aangelegd. In 1880 is de begraafplaats uitgebreid. In 1890 werd door H. Copijn daarvoor de landschappelijke (Engelse) stijl toegepast. Als toegang dient een wit gepleisterd poortgebouw. De steunberen en de topgevel die de doorgang in het poortgebouw omlijsten zijn voorzien van symbolen van leven en dood: elkaar kruisende, omgekeerde toortsen, slangen die in de eigen

OPENBARE BIBLIOTHEEK, MARKT 1

Sinds de uitvinding van het schrift zo'n vijf- à zesduizend jaar geleden bestaan er bibliotheken. Die van Zeist bestaat in 2016 ruim honderd jaar. De Vereniging Openbare Leeszaal en Bibliotheek is 8 juni 1911 in Zeist opgericht en gevestigd aan de Heerenstraat nr. 27. Doel van de vereniging was: *'het instandhouden van een kosteloos voor iedereen toegankelijke Openbare Leeszaal en Bibliotheek te Zeist, zonder voorkeur voor – en uitsluiting van eenigerlei godsdienstige of politieke richting'*. (Adresboek 1914, p. 45) Het gebouw De Klinker, aan de Markt, huisvest de bibliotheek en de muziekschool sinds 1986. Dit werk van Jan Hoogstad (1930) is een gebouwde illustratie van zijn theorieën over een mathematische architectuur gebaseerd op geometrische vormen. De 'compositie' van het gebouw is, van bovenaf gezien, een driehoek met een afgerond ingeschreven vierkant. Dat wil zeggen dat het vierkant binnen de contouren van de driehoek valt. Het vierkant doorsnijdt de hoofdzicht- en looplijnen vanuit een buiten de gevel stekend trappenhuis. Op de begane grond ontstaat hierdoor een fraaie bibliotheekruimte; de overige ruimtes zijn scherphoekige restruimtes onder het motto 'function follows form'. De bibliotheek geldt als een icoon van educatie. (www.architectuurgids.nl)

Gebouw De Klinker, waarin de openbare bibliotheek en de Zeister muziekschool gehuisvest zijn, heeft een mathematische architectuur.

Kerken

Kerken horen tot de religieuze symboliek, maar in de kerken zelf zijn weer verscheidene religieuze symbolen te vinden zoals in glas-inloodvensters of in de uitvoering van het interieur. Kerktorens zijn soms alleen als toren al een icoon van een dorp of stad, beeldbepalend tot in de verre omgeving.

Sommige kerken bezitten bijzondere orgels. Zij zijn een icoon op zich. Aangezien de Nationale Orgeldag samenvalt met Open Monumentendag op 10 september 2016 is er op deze dag gelegenheid in de Oude Kerk, de kerkzaal van de Evangelische Broedergemeente, de Noorderlichtkerk en de Oosterkerk de orgels te bekijken en te beluisteren. De Zeister Stadsorganist, Willem Harold Boog, als kerkmusicus verbonden aan de Oosterkerk, geeft in de loop van de dag op ieder orgel een concert van ongeveer 30 minuten.

Daarbij laat hij de specifieke klanken van het orgel horen. Het slotconcert van de dag zal plaatsvinden in de Oosterkerk.

ST.-JOSEPHKERK, ROZENSTRAAT 22/ ICONENTENTOONSTELLING

De r.k. St.-Josephkerk is een kruiskerk met kenmerken van een basiliek. De kerk is in 1922-1924 in laat-neogotische stijl gebouwd naar een al in 1915 door W.A.M. te Riele Gzn. (1867-1937) geleverd ontwerp. De toren heeft een opengewerkte spits; een lantaarn bekroont het achthoekige priesterkoor. In het interieur staan het hoogaltaar en een preekstoel van H. Mengelberg (1885-1945). De glas-inloodramen met taferelen uit het leven van St.-Joseph komen uit het atelier van O. Mengelberg (1867-1924). Ook in het vaatwerk dat bij de eredienst wordt gebruikt, is de kerkelijke symboliek

De St.-Josephkerk aan de Rozenstraat.

Drieluik met Moeder Gods, Christus en Johannes de Voorloper (in de oosters-orthodoxe kerken de benaming van Johannes de Doper).

FOTO ELTJO LIMBORGH

De toren van de Oude Kerk is in 2014 gerestaureerd en opnieuw beschilderd.

terug te vinden. De St.-Josephkerk is in Zeist het monument van de maand september. Daarom is er in de maand september een tentoonstelling van ongeveer vijftig iconen uit de Griekse school te bezichtigen (o.a. Keltische Moeder Gods met kind; Christus Pantocrator; Geboorte van Christus; Intocht in Jeruzalem; Aartsengel Michaël; Moeder Gods, Sint Joris en de Draak). Ze zijn van de hand van de Zeister iconenschilder Eltjo Limborgh (1947).

OUDE KERK, EERSTE DORPSSTRAAT 1

De Oude Kerk, naar ontwerp van N.J. Kamperdijk (1815-1887) in 1841-'43 gebouwd, vervangt een oudere kerk waarvan de oorsprong uit de 12^e-eeuw dateert. De toren van de kerk, tot 1798 eigendom van de kerk, is behouden. In de Franse tijd kwam hij, net als de meeste kerktorens, in bezit van de overheid. De bouwstijl van de kerk is geïnspireerd op de Engelse neogotiek, ook wel Willem II-gotiek genoemd. In 1920 is de oorspronkelijke buitenbepleistering van het schip en het koor verwijderd. De toren is in 2014 gerestaureerd. Daarbij is het stucwerk vernieuwd en slecht houtwerk vervangen. Ook zijn weer acht pinakels (siertorentjes) aangebracht op de natuurstenen steunberen. Deze pinakels waren in 1953 verwijderd. Verder is de toren opnieuw beschilderd omdat de grijze cementkleur niet origineel was. Ook is de luidklok gereviseerd. Vooral het terugbrengen van de pinakels heeft de toren veel van zijn oorspronkelijke neogotische slankheid teruggegeven. De kerk heeft een gaaf, geheel wit gepleisterd neogotisch interieur, met kruisgewelven die - kenmerkend voor de Willem II-gotiek - in hout zijn uitgevoerd. Bundelpijlers met

bogen scheiden het middenschip van de zijbeuken, waarin galerijen met balustraden zijn opgehangen. Bij de restauratie in 1964-'65 zijn de galerijen wit geverfd, evenals de neogotische houten scheidingswand tussen schip en koor en de bijbehorende overhuifde banken aan weerszijden van de neogotische kansel. Het balustrade-orgel met neogotische kast is in 1843 door Jonathan Bätz (1787-1849) vervaardigd. In de westmuur van het schip bevindt zich de gebeeldhouwde hardstenen grafzerk van Lodewijk Adriaan van Nassau, heer van Zeist (1670-1742), die als enige van zijn familie in Zeist werd begraven.

NOORDERLICHTKERK, BERGWEG 92A

Voor de gereformeerde kerk aan de Bergweg is in 1920 een stuk grond gekocht waarop in 1921 een houten hulpkerk is gebouwd omdat de Oosterkerk (1891) aan de Slotlaan vlakbij de Weeshuislaan te klein werd. In 1930 begon de bouw van een kosterswoning en een stenen kerk in de vorm van een Grieks kruis naar ontwerp van de Amersfoortse architect B.W. Plooi (1890-1967). De Noorderkerk, in 1955 omgedoopt tot Bergwegkerk en sinds 2005 Noorderlichtkerk genoemd, is op 20 mei 1931 in gebruik genomen. In 1948 is de houten hulpkerk verplaatst naar de Van Reenenweg.

De architectuur van de kerk heeft kenmerken van de Amsterdamse School. Het gebouw heeft grote, symmetrische puntgevels. De topgevels zijn voorzien van een spitsboogvenster met glas in lood. De kerk heeft steile zadeldaken. Het metsel-

werk kent verschillende sierverbanden en zorgt zo voor een eenvoudige decoratie. Het interieur van de kerk is sober versierd. De vierkante kerktoeren heeft in het midden van de gevels smalle vensters en is voorzien van galmgaten voor de luidklok met daarboven een uurwerk. Boven het uurwerk zijn op de vier hoeken van de toren betonnen waterspuwers aangebracht.

Het kerkorgel, door de firma H.W. Flentrop uit Zaandam in 1931 gebouwd, omvat sinds 1982 1771 orgelpijpen. Bij de restauratie in 1981-1982 zijn er 216 pijpen bijgeplaatst. Voor die tijd was de klankkleur nogal romantisch. Na de restauratie is het instrument geschikt voor orgelmuziek van alle tijden. (www.noorderlichtgemeente.nl)

OOSTERKERK, WOUDENBERGSEWEG 44

De (nieuwe) gereformeerde Oosterkerk is in 1936 gebouwd naar ontwerp van architect B.W. Plooi in de stijl van de Amsterdamse School. Het gebouw verving in dat jaar de Oosterkerk uit 1891 aan de Slotlaan. Plooi heeft zijn ontwerp gebaseerd op een waaivormige plattegrond door twee eenbeukige schepen in een punt te laten samenkomen. De elkaar snijdende zadeldaken zijn gedekt met geglazuurde Hollandse pannen. De nok van het dak, waar de twee zadeldaken bij elkaar komen, heeft een dakruiter. De gevels met accenten in siermetselwerk zijn voorzien van smalle strokenvensters, ingevuld met gebrandschilderd glas in lood uit het atelier voor kunstnijverheid A.C. Valstar uit De Bilt, naar ontwerp van Jaap Valstar

De Noorderlichtkerk aan de Bergweg is gebouwd in de stijl van de Amsterdamse School.

FOTO JAN PETER VAN 'T SANT

De Oosterkerk aan de Woudenbergseweg is in 1936 gebouwd als vervanging van de voormalige Oosterkerk aan de Slotlaan.

FOTO JAN PETER VAN 'T SANT

Voorbeeld van
woningen aan het
Zusterplein en aan het
Broederplein.

(1932-2005).

De gevel aan de noordoostzijde (de Woudenbergseweg) bestaat uit drie topgevels. De middelste topgevel, lager en smaller dan de buitenste, bevat de hoofdingang met een rondboogvormig portaal. De buitenste identieke topgevels hebben een ingang onder een vlak afdak. In het interieur valt als eerste de ruimtewerking op, ontstaan door de wigvormige plattegrond. Bijzonder is de constructie van de kap, bestaande uit houten driescharnierspanten met natuurstenen gewelfaanzetten. De Oosterkerk is een rijksmonument. In 1966 is het interieur van de kerk gemoderniseerd. Het orgel in 1936 gebouwd door de firma H.W.

Flentrop uit Zaandam en in 1944 voltooid, is toen ook gereviseerd. In 1997 vernieuwde Flentrop de klavieren en in 1999 werden eerdere dispositiewijzigingen (dispositie: geheel van registers, speelhulpen, manueelverdeling en technische details van een orgel) ongedaan gemaakt. (www.Oosterkerkzeist.nl;reliwiki.nl)

ZEISTER BROEDERGE- MEENTE, BROEDER- EN ZUSTERPLEIN

De twee pleinen ter weerszijden van de Nassau-Odijklaan zijn met hun vrijwel symmetrische bebouwing een voor Nederland uniek voorbeeld van 18^e-eeuwse stedenbouw. Het grootste deel van het gebouwen-

complex van de Evangelische Broedergemeente dateert uit de periode 1748 tot 1794. Als eerste verzezen in 1748 het zuster- en weduwenhuis aan de zuidzijde van het Zusterplein (nrs. 22-26) en in 1749 het broederhuis aan de zuidzijde van het Broederplein (nrs. 39-45). In hetzelfde jaar begon men met het Cornelis Schellingerhuis in het midden van de oostwand van het Broederplein (nrs. 25-29). Ook zijn particuliere woningen en winkels gebouwd. De gebouwen zijn sober gedecoreerd in Lodewijk XV- tot en met laat-empirestijl. De decoratie blijft beperkt tot de bovenlichten van deuren, de omlijsting of bekroning van de ingangspartij en de dakkapellen. De

De gevelwand met kerk aan het Zusterplein toont veel gelijkenis met de tegenovergelegen gevelwand aan het Broederplein.

slechte economische situatie bracht de bouw van het complex in 1794 tot stilstand. Pas in 1905-'09 werd naar plannen van D. Kruijff (1846-1921) en J. Stuivinga in aangepaste stijl een meisjesschool als hoekpand toegevoegd (Zusterplein 20). Bij de restauratie en herbouw na een brand in 1967 is aan de kant van de Nassau-Odijklaan haaks op de vleugel van het broederhuis een nieuw gebouw opgetrokken. Dit vormt, in overeenstemming met de 18^e-eeuwse opzet, de niet eerder verwezenlijke pendant van het weduwenhuis.

De kerkzaal van de Broedergemeente (Zusterplein 12), dateert uit 1766-'68, naar ontwerp van Moritz von Schweinitz (1739-1822). De dakruiter is in 1854 toegevoegd. Het kerkinterieur is gepleisterd en geschilderd in het symbolische wit en heeft houten vloeren. De buitenste traveeën worden ingenomen door galerijen met houten zuilen. Onder elk van de galerijen staat een 19^e-eeuwse witte kacheloven van aardewerk, met rijke ajourversiering, vervaardigd in de terracottafabriek van E.C. Martin (±1806-1878), lid van de Broedergemeente. De firma Bätz-Witte bouwde in 1883 het orgel dat later is gewijzigd en uitgebreid.

SLOT ZEIST, ZINZENDORFLAAN 1

Slot Zeist is in 1677-'86 gebouwd in opdracht van Willem Adriaan van Nassau-Odijk (1632-1705). Tussen 1677 en 1682 zijn eerst de zijvleugels gebouwd en is de tuin aangelegd. Als in 1685 de beplanting tot

enige wasdom is gekomen, begint in 1685-'86 de bouw van het eigenlijke Slot. Het ontwerp van het hoofdgebouw schrijft men toe aan Jacob Roman (1640-1716), stadsarchitect van Leiden en vanaf 1689 vaste architect van stadhouder Willem III. Daniël Marot (1661-1752) is verantwoordelijk voor de afwerking en decoratie van het interieur in Lodewijk XIV-stijl. In de tweede helft van de 18^e eeuw onderging het Slot een bescheiden modernisering. In 1830 liet de eigenaar jhr. J.E. Huydecoper (1798-1865) vrijwel alle aanwezige wandschilderingen overschilderen. De vestibule onderging een verandering in empirestijl met het aanbrengen van empirevensters en een halfronde portiek met balkon tegen de achteringang.

In 1924 heeft de gemeente Zeist het Slot gekocht om de sloop ervan ten behoeve van een villawijk te voorkomen. In 1960-'69 werd het gebouw gerestaureerd onder leiding van J.B. baron van Asbeck (1911-2010). Sindsdien fungeert het Slot als representatief gebouw voor diverse doeleinden. Ook worden er tentoonstellingen en congressen georganiseerd. Bij de restauratie zijn belangrijke delen van de oorspronkelijke inrichting gerestaureerd en nieuwe toegevoegd. De grote portretschilderingen in de vestibule van de hand van Gerard de Lairesse (1640-1711) zijn, evenals de vier als grisaille (in grijstinten) uitgevoerde schilderijen in de Willemszaal, van elders afkomstig. Hetzelfde geldt voor de lambrisering, de schouwmantel,

de drie middelste plafondvlakken en vier grisailles van Jacob de Wit (1695-1754) in de Grote Slotzaal; deze komen uit het Huis aan de Stammersbrug, op de hoek van Janskerkhof en Drift, te Utrecht. Het smeedijzeren hek dat het voorplein afsluit, is een reconstructie van het oorspronkelijke toegangshek. Aan het begin van de Nassau-Odijklaan staat een van elders afkomstig toegangshek in Lodewijk XIV-stijl. Het landschapspark aan weerszijden van en achter het Slot is in 1830 aangelegd naar ontwerp van J.D. Zocher jr. (1791-1870). Uit de tijd van de oorspronkelijke, formele, aanleg resteert nog een van de twee theekoepels en een beeldengroep met twee liggende stroomgoden (Nijl en Rijn) die Afrika en Europa personifiëren, gemaakt door Albert Xavery (1664-1728).

**Gezicht op Slot Zeist
vanaf Het Rond.**

**Gezicht op Het Rond
door het toegangshek
van Slot Zeist op de
Nassau-Odijklaan.**

L-FLAT, LAAN VAN VOLLENHOVE EN SNELWEG-LUIFEL

Omstreeks 1965 is door een team van stedenbouwkundigen van de gemeente Zeist samen met de Utrechtse architecten A. van Overhagen, L.J. Linssen en Th. Hermans het parkplan Vollenhove ontwikkeld. Voor de bouw van de wijk maakte

het gebied deel uit van Landgoed Vollenhoven. Het plan omvat blokken laagbouw, bungalows en vijf hoogbouwblokken evenals een winkelcentrum, kantoren en scholen. De Laan van Vollenhove is aangelegd als een hoofdas van de wijk. Van de hoogbouw is de L-flat, een klassieke galerijflat, het meest bekend. Door de omvang en de massaliteit

heeft het complex cultuurhistorisch waarde als letterlijk groot voorbeeld van de naoorlogse woningbouw ter leniging van de enorme woningnood. De flat is 490 meter lang, 40 m hoog en ontleent zijn naam aan de L-vorm waarin deze is gebouwd. Het complex met dertien woonlagen is in 1968 opgeleverd en behoort nog steeds tot een van de grootste galerijflats van West-Europa. De flat biedt huisvesting aan circa 1620 mensen verdeeld over 728 huurwoningen in de sociale sector. Een woongemeenschap op zich. De flats zijn ruim en na de renovatie van 2010-2012 ook comfortabel. Niet alleen de binnenkant maar ook de buitenkant is aangepast. De borstweringen langs de balkons en galerijen zijn vervangen door gekleurde glasplaten. Het kleurenpalet is gebaseerd op de natuurlijke omgeving van het gebouw en het patroon is op elke plek uniek. Van onder naar boven worden de kleuren lichter. Om de entrees minder somber te maken zijn wandvullende tegeltableaus gemaakt die refereren aan het patroon van de gekleurde glazen borstweringen. Per portiek is er een subtiel verschil. In de tableaus zijn geabstraheerde portretten van bewoners en hun huisdieren verwerkt. Men beweert dat de flat 66 nationaliteiten kent en slechts 37% van de bewoners van Nederlandse afkomst is. De flat heeft niet zo'n goed imago. De bewoners zelf daarentegen geven het wonen in de flat bij navraag een voldoende. Er is ondanks de bonte mix van bewoners nauwelijks sprake

van meer overlast dan elders in Zeister wijken. Leegstand is er niet. De flats worden telkens gemakkelijk opnieuw verhuurd. De flat heeft ook sympathisanten. Nieuwe en voormalige bewoners verenigen zich op internet in forums en facebook met hun verhalen en sympathiebetuigingen over de flat.

Ten tijde van de aanleg van de wijk Vollenhove is ook het tracé van de A28 vastgesteld, vlak langs de woonwijk. Als oplossing voor de geluidshinder van de snelweg hebben de gemeente Zeist, het ministerie van VROM en Rijkswaterstaat een luifelconstructie van 1600 m lang met aanvullende geluidwerende voorzieningen gefinancierd. Dit be-

tonnen dak langs de snelweg is voor automobilisten een icoon van Zeist. (*Cement* 37 (1985) nr. 3, p.141-150)

Het kleurenpalet van de borstweringen langs de galerijen van de L-flat is gebaseerd op de natuurlijke omgeving van het gebouw. Het patroon is op elke plek van het gebouw uniek.

De geluidswerende luifel boven de A28 naast de wijk Vollenhove.

FOTO JAN PETER VAN 'T SANT

**De Maria Christina-
kerk met de naastge-
legen symboltuin.**

FOTO'S RIA EFDÉE

Het Duivendorp aan de Pleineslaan is een icoon van Den Dolder dat symbool staat voor de geboorte van het dorp.

FOTO RIA EFDÉE

Het stationsgebouw van Den Dolder is recentelijk gerestaureerd en voorzien van de oorspronkelijke kleuren.

FOTO RIA EFDÉE

ICONEN VAN DEN DOLDER

Tot de iconen van Den Dolder behoren onder andere de Willem Arntszhoeve (Altrecht), Pleineslaan met Duivendorp, de begraafplaats het Stille Hofje, het station, de gerestaureerde vrijheidsbank en de Maria Christinakerk. De kerk, startpunt van de historische luister-en fietstocht, is in 1953 gebouwd en heeft gebrandschilderde glas-in-

loodvensters, gemaakt door Berend Hendriks (1918-1997), met voorstellingen uit het Oude en Nieuwe Testament (de Bijbel). Bij de kerk ligt een symbooltuin waarin diverse liturgische vormen en kleuren te zien zijn evenals planten waarvan de namen terug te vinden zijn in de Bijbel. De cirkelvorm in het midden verwijst naar God en symboliseert de eeuwigheid en volmaaktheid. Het waterornament wijst op de le-

venscyclus met de doop, de dood en het leven na de dood. De vier paden staan voor de vier windstreken in combinatie met vier landschappen: de woestijn, de verwoeste stad, de bloeiende steppe en het tuinachtig cultuurland van de toekomst na de komst van de Messias.

De bevrijdingsbank die in 1945 door de bewoners van Den Dolder en Bosch en Duin aan de gemeente Zeist is geschonken is recentelijk gerestaureerd.

FOTO RIA EFDÉE

Voor het vinden van architectonische details betreffende de beschreven monumenten en een korte geschiedenis zie: M. IJsselstijn, M. Kruidenier, m.m.v. R.P.M. Rhoen (eindred. R. Efdée) Zeist, Geschiedenis en Architectuur, (Zeist/Utrecht 2012)

Voor nadere historische informatie over Zeist zie:

www.geheugenvanzeist.nl

www.slotzeist.nl

Samenstelling Commissie Open Monumentendag: Gerard Bunnik, Ria Efdée, Elian de Jonge en Flora de Vrijer.

Plaquette in de bevrijdingsbank.

FOTO RIA EFDÉE

